

There was concluded that the efficiency and high results in education had become possible due to the innovative, non-standard approach to work created by the personal convictions and views, efforts and desires of Theodore Danilovich Ivanov, his dedication and love for children. The specifics of work with children of preschool and junior school age have helped the children's institution become an innovative center for the development and validation of democratic, humane views on the education of young people.

The author expresses the hope that the innovative experience of upbringing street children of Fyodor Ivanov will not only be a historical value, but will also be a real example for the formation of Ukrainian citizens and their return to full-fledged life.

Keywords: homelessness, Fyodor Ivanov, Poltava region, children's colony, pedagogical experience.

Стаття надійшла до редакції 06.02. 2018 р.

УДК 378.4-057.4:37 Ф.Науменко: 37.013-051 Макаренко](477)

ХРИСТИНА КАЛАГУРКА

Львівський національний університет імені Івана Франка

ПЕДАГОГІЧНА СИСТЕМА АНТОНА МАКАРЕНКА У НАУКОВІЙ РЕЦЕПЦІІ ФЕДОРА НАУМЕНКА

У статті проаналізовано основні напрямки макаренкознавчих досліджень Ф. Науменка. Зокрема, висвітлено розкриття вченим особистості А. Макаренка як педагога-гуманіста, його погляди на організацію виховного процесу, творчого використання макаренківського досвіду у практиці навчально-виховних закладів, звернено увагу на зміст дидактичних ідей.

Ключові слова: спадщина А. Макаренка, педагог-новатор, виховна система, дидактичні ідеї, колектив, творчий підхід

Постановка проблеми. Федір Іванович Науменко (1901–1991 рр.) – відомий український учений-педагог, автор низки наукових праць з проблем історії української та зарубіжної освіти і педагогічної думки, макаренкознавства, дидактико-виховної тематики.

Дослідження життєвого і творчого шляху педагога зі світовим іменем А. Макаренка стало для Ф. Науменка справою його багатолітнього наукового уподобання. Основні здобутки вченого з цієї тематики були представлені у численних науково вартісних публікаціях.

Окремі аспекти макаренкознавчої спадщини Ф. Науменка відображені у дослідженнях О. Гуревича, С. Карпенчук, Н. Ничкало, М. Окси, Є. Сявакко, Г. Хілліга. Водночас у дослідженнях відсутній цілісний аналіз макаренкознавчих праць Ф. Науменка

Мета статті – проаналізувати та виокремити основні напрями макаренкознавчих досліджень Ф. Науменка.

Виклад основного матеріалу. Науковий інтерес до постаті А. Макаренка у Ф. Науменка з'явився ще за життя новатора. Найперше увагу дослідника привернула його оригінальна педагогічна концепція. У 1940 р. у методичному збірнику «На допомогу вчителю», що видавався у Ставропольському педагогічному інституті побачила світ публікація Ф. Науменка під назвою «Педагогічний досвід А. Макаренка» (Науменко, дис..., с. 156). У цій праці він вперше зробив спробу викласти педагогічний досвід новатора як цілісну виховну систему, підкреслив велику заслугу А. Макаренка в теоретичному обґрунтуванні і втіленні на практиці основних положень системи перевиховання Науменко, Из истории..., арк. 95).

Після повернення у 1944 р. в Україну Ф. Науменко не полишив намірів продовжувати досліджувати життя і творчість А. Макаренка. У 1948 р. він успішно захистив кандидатську дисертацію на тему «Педагогічний досвід А. Макаренка» (Науменко, дис..., арк. 1–386), яка стала узагальненням його творчих пошуків у царині вивчення спадщини педагога-новатора. Відзначимо, що ця робота була в числі перших макаренкознавчих дисертаційних досліджень, які були захищені в середині минулого століття на теренах колишнього СРСР.

Дисертація складалася із семи розділів, у яких висвітлювалися життєвий і творчий шлях А. Макаренка, його погляди на організацію навчально-виховного процесу учнівської молоді, виокремлювалися аспекти трудового та сімейного виховання. Зміст дисертації добре ілюструє задум автора засвідчити важливість професійного і

творчого підходу у практиці роботи вчителя. Власне прикладом такого вчителя, на думку автора, є саме А. Макаренко – педагог, який поєднував у собі знання, уміння і постійну готовність до творчої праці. У дослідженні центральною виступає ідея Ф. Науменка про гуманістичну спрямованість запропонованих новатором принципів, методів, прийомів та засобів виховного впливу на молодь. Йому, на наш погляд, вдалося довести, що А. Макаренку належить першість як педагогу, який зумів «на засадах гуманізму здійснити практично трудове виховання» дітей, використовуючи працю одночасно для їх психічного, морального та фізичного розвитку (Науменко, дис...., арк. 21). Гуманізм А. Макаренка полягав у його вмінні проектувати найкраще в людині, що яскраво відображалось у його системі виховної роботи із категорією «важких» дітей.

У дисертації значну увагу приділено розкриттю методів і підходів, апробованих А. Макаренком у своїй виховній системі. Одним із найдієвіших інструментів для досягнення поставлених виховних цілей, яким вдало послуговався новатор, Ф. Науменко визначив метод довіри. На його думку, у такій гуманістичнозорієнтованій системі виховання А. Макаренку вдалося добре налагодити взаємовідносини між вихователем і вихованцями, що уможливило вирішення низки навчально-виховних проблем, досягнути того, що його колектив мав спільну мету і постійний рух, життєво реальні цілі, формував моральну поведінку і готував до відносин у соціумі. Попри велику увагу до колективу, зауважував здобувач, новатор ніколи не відкидав індивідуального підходу – «найважливішого принципу нашої виховної роботи» (Науменко, дис...., арк. 136).

У своїй науковій праці учений також визначив принципи положення у вихованні нової людини А. Макаренка: здійснення систематичного, цілеспрямованого керівництва виховною роботою, колективізм, розкриття перед дітьми перспективи щодо майбутнього, вимогливість, оперта на повагу, віру й можливість дитини, індивідуальний підхід у вихованні дисципліни то Ф. Науменко стверджував, що ці виховні постулати є цілком придатними і для виховання дитини у сім'ї. Учений розглядав А. Макаренка як педагога, який посправжньому і по-новому підійшов до вирішення проблеми педагогіки родинного виховання (Науменко, дис...., арк. 290). Йому імпонувало те, що педагог-новатор виступав за співпрацю школи і родини у створенні атмосфери для виховання і навчання. У сім'ї дитина звикає до колективу, набуває певний соціальний досвід, при звичається до традицій і звичаїв, які продовжує розвивати у школі. На думку, Ф. Науменка, у системі виховання А. Макаренка є цінним те, що він творчо підходив до виховного процесу, багато експериментував, що дозволяло не притримуватися певних шаблонів і рутини. Дисертаційна робота належала до тих науково-педагогічних розвідок, у яких започатковувалося дослідження проблеми вивчення, узагальнення та практичного використання макаренківського досвіду у закладах освіти. Можемо стверджувати, що актуалізована Ф. Науменком ідея творчого практичного застосування макаренківського здобутку в школі стала для вченого підґрунтям для більш повного обґрунтування ним згодом можливостей творчого впровадження цих ідей в освіту загалом.

Наукова цінність дисертації Ф. Науменка також полягала й у тому, що вона була підготовлена на широкій джерельній базі – архівних матеріалах, спогадах соратників, учнів А. Макаренка, з якими автор зустрічався особисто, його листування та ін., що вводилася до наукового обігу вперше. У висновках дисертант подав загальну оцінку педагогічної спадщини А. Макаренка і показав його як новатора радянської педагогіки.

Після захисту своїх дисертацій продовжили працювати у цьому науковому напрямку. Позиція вченого була очевидною. Він вважав, що необхідно переходити від спорадичного, «ювілейного» підходу висвітлення імені А. Макаренка до ґрунтовного наукового аналізу концептуальних положень педагогічної системи видатного педагога, популяризації та донесення його ідей до широкої освітянської громадськості, впровадження його передового досвіду у практичну діяльність закладів освіти різного призначення.

Свідченням цього є наукові пошуки та ініціативи Ф. Науменка у царині макаренкознавства середини минулого століття. На увагу заслуговує праця вченого у співавторстві із Г. Паперною під назвою «Новатор радянської педагогіки», що була видана у Львові 1949 р. Поява цієї роботи є вартісною, передусім у тому сенсі, що це була перша україномовна наукова праця про великого педагога-новатора, опублікована в Західній Україні. Це сприяло подоланню певних стереотипів у сприйманні постаті А. Макаренка у цьому регіоні, розширювало територіальні межі поширення його новаторського досвіду. Відзначимо і змістове наповнення самої роботи. Автори достатньо повно розкрили передумови формування світогляду новатора, виокремили його особистісні риси і якості (наполегливість, висока вимогливість до себе, постійне самовдосконалення), які вплинули на формування його нестандартного підходу у роботі з важкими дітьми, проаналізували етапи та зміст педагогічної діяльності. До наукового обігу вперше були залучені і матеріали з приватного архіву А. Макаренка – неопубліковані статті, свідоцтва, атестати, свідчення очевидців, які доповнювали і уточнювали відомості про життя і діяльність видатного педагога (Рибачук, 2014).

Для об'єктивної оцінки усіх аспектів діяльності А. Макаренка, його життєвого шляху, Ф. Науменко ставив за мету дослідити взаємозв'язки педагога з людьми, які торували шлях разом з ним на певних етапах життя.

Цінним в контексті вивчення Ф. Науменком життєвого шляху А. Макаренка, передумов становлення його як педагога є намагання вченого розкрити його світоглядну позицію, показати його як творця гуманістичної педагогіки. Ученому найбільше імпонував оптимізм А. Макаренка, його безмежна віра в молоду людину, її потенційні можливості (Науменко, 1956, с. 4). На думку Ф. Науменка, педагогічна діяльність А. Макаренка була прийнята глибокою повагою до вихованця, любов'ю до дітей, великою довірою, що завжди поєднувалася із

принциповістю та вимогливістю. Таке гармонійне співвідношення виховних чинників, з точки зору вченого, приносило позитивні результати у навчально-виховному процесі.

Досягненням А. Макаренка як педагога було також і те, що він завжди апелював до найкращих якостей своїх вихованців, а це піднімало у «важких» дітей почуття людської гідності і поваги до себе (Науменко, 1956, с. 9). Макаренкознавець доводив, що тільки педагог, який володіє такими якостями, може прищепити своєму вихованцеві чіткі і зрозумілі життєві орієнтири, допомогти у самовизначенні, озброїти глибокими знаннями, прищепити духовні цінності, виховати патріотизм. Учений певен, що обізнаність учителів з високопрофесійною діяльністю А. Макаренка розкриває великі можливості у роботі кожного педагога, макаренківська педагогіка є придатною як для вчителів, вихователів, так і батьківської громадськості.

До науково цінних макаренкознавчих проблем, які порушував Ф. Науменко, слід віднести його зацікавлення дидактичними поглядами А. Макаренка. У такому тематичному ракурсі черговий раз простежується неординарність творчого пошуку вченого, його звернення до дискусійних питань, малодослідженого предметного поля. За винятком окремих спроб російських дослідників М. Виноградової, І. Козлового, Н. Ляліна привернути увагу до навчально-освітнього сегменту спадщини А. Макаренка, що мали місце ще у 1940-х рр., для більшості дослідників об'єктом наукового інтересу і надалі залишалися питання теорії і методики виховної системи педагога-новатора.

На думку Ф. Науменка, такий підхід щодо розгляду макаренківської системи був не зовсім об'єктивним, адже, за його словами, «А.С. Макаренко ніколи не відривав виховну роботу від навчальної, не протиставляв їх, а розглядав завжди разом» (Науменко, 1969, с. 9). Власне заслугою львівського вченого стало те, що він привідкрив А. Макаренка як дидакта. Вартісним дослідженням у цьому аспекті є його стаття під назвою «А. С. Макаренко як дидакт», яка була надрукована у педагогічному журналі «Радянська школа» (1967 р.). Новизна публікації полягає в тому, що автор зробив аргументований висновок про створення А. Макаренком «загальної творчої педагогічної концепції, в якій дано теоретичні основи цілісного формування особистості» [5, с. 26]. Процес навчання і виховання є нероздільним у створенні «нової людини», тому новатор, стверджував дослідник, не міг досягнути такого результату лише виховним процесом. Учений переконаний у тому, що творчо використовуючи концепцію А. Макаренка, можна успішно розв'язувати складні питання навчання і виховання. Вперше актуальність цього дослідження було відзначено М. Оксою у вступі до його кандидатської дисертації «Проблеми дидактики в педагогічній спадщині А. С. Макаренка» (1991 р.) (Окса, 1991, с. 8). Позитивні відгуки на цю працю Ф. Науменка знаходимо й у монографії М. Окси та С. Карпенчук «Макаренкознавство в Україні: аспекти історії, теорії, практики» (2008 р.). «Автор статті, – писали провідні макаренкознавці, – вносить свій коректив у суперечки щодо цього питання, вважаючи, що А. С. Макаренко цілком справедливо сприймає навчання й виховання єдиним дидактично організованим процесом злиття особистого досвіду з суспільним процесом» (Карпенчук & Окса, 2008, с. 255). Схожу оцінку цитованої праці знаходимо й у статті І. Рибачук «Дидактичні ідеї в педагогічній спадщині А.С. Макаренка». Автор віддає належне Ф. Науменку в обґрунтуванні макаренківського підходу розуміння єдності навчання і виховання. «Ф.І. Науменко довів, – стверджує автор, – що педагог повинен не тільки навчати, а вчити здобувати знання, виховувати прагнення до самовиховання і самоосвіти. Він спонукає вчителів звертатися до дидактичних ідей А.С. Макаренка з метою вдосконалення своєї педагогічної майстерності» (Фролов, 2006, с. 153).

При вивченні різних аспектів життя та діяльності А. Макаренка Ф. Науменка особливо хвилювала проблема творчого використання макаренківського досвіду у практиці навчально-виховних закладів. Учений стверджував, що А. Макаренка визнають як педагога, але його новаторська система не увійшла в арсенал радянської педагогіки, цікаві та корисні навчально-виховні ідеї не знаходили відповідного впровадження в освітніх установах (Науменко, 1969, с. 6). Таку потребу бачив педагог ще у 1940-х рр., коли макаренкознавство ставало предметом наукових зацікавлень тогочасних дослідників. Вже тоді в одній зі своїх праць «Великий педагог сучасності» Ф. Науменко відзначав: «І теоретично, і практично діяльність Макаренка є яскравим зразком творчого підходу до вирішення нових завдань виховання» (Паперна & Науменко, 1948, с. 14). Одночасно схилився до думки, що ця справа потребує активності і наукової пожертви. «[...] щоб у всій повноті розкривати педагогічну спадщину Макаренка, – писав Ф. Науменко, – потрібно ще багато творчої праці, багато досліджень, багато колективних зусиль представників нашої педагогічної науки» (Паперна & Науменко, 1948, с. 43).

Для Ф. Науменка важливо було практично розвивати макаренківську виховну концепцію, виводити її на новий рівень, а не зводити увагу, як це мало місце, до спадщини А. Макаренка лише цитуванням творів педагога у монографіях, підручниках чи статтях. Власне це суттєво відрізняло його доробок від інших тогочасних досліджень. Наукові праці Ф. Науменка спрямовували читача до практичного використання основних концептуальних позицій новатора. «Пропаганда А. Макаренка, – писав вчений, – це творча реалізація його ідей» (Науменко, 1969, с. 6). Власне заслугою Ф. Науменка як макаренкознавця стало те, що він розпочав активну пропаганду творчого використання досвіду А. Макаренка. У статті «Педагогічна концепція А.С. Макаренка і актуальні питання радянської педагогічної науки» (1964 р.) науковець відзначив, що недостатність вирішення цього питання зумовлена тим, що провідні ідеї новатора, його виховну методику розглядали під вузьким кутом зору, обмежено, центрували виключно до категорії спеціальних виховних установ (Науменко, 1964, с. 48). Такий підхід, на його думку, не давав можливості глибше проаналізувати

висунуті А. Макаренком теоретичні положення, а разом з тим і широко використовувати досвід в організації безпосередньої навчально-виховної роботи з молоддю на місцях, творчо її розвивати (Науменко, 1964, с. 48–49]. Ф. Науменко був переконаний, що розроблена педагогом-новатором теорія і методика виховання нової людини є цілком придатною для творчого її впровадження у роботах загальноосвітніх шкіл, шкіл-інтернатів, виховних установ, дитячих будинків, шкіл робітничої молоді (вечірніх шкіл) тощо (Мирный & Финн, 1959).

Пропагуючи творчий підхід до вивчення макаренківських ідей, Ф. Науменко намагався уникати шаблонів, стандартних підходів у їх використанні, виступав проти епізодичного, непослідовного впровадження цих новацій у практику, що свідчило про творчу натуру вченого-педагога, його прагнення до постійного наукового пошуку.

Висновки. Узагальнюючи вищесказане, зауважимо, що Ф. Науменко залишив помітний слід у вивченні наукової спадщини педагога-новатора А. Макаренка, у низці наукових праць звернувся до малодосліджених, дискусійних проблем життя і діяльності класика світової педагогіки.

Список використаних джерел

- Карпенчук С. Г. Макаренкознавство в Україні : аспекти історії, теорії, практики / С. Г. Карпенчук, М. М. Окса. – Рівне : РДГУ, 2008. – 494 с.
- Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. 148 (Наум), спр. 35 (Науменко Ф. І. «Из истории педагогической мысли на Украине» – фрагмент дослідження (кін. 60-х – поч. 70-х рр.)), 122 арк.
- Львівська національна наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України, відділ рукописів, ф. 148 (Наум), спр. 156 (Науменко Ф. І. доцент. Педагогічний досвід А. Макаренка. Кандидатська дисертація), 386 арк.
- Мирный И. И., Об общественном авторитете школы рабочей молодежи / И. И. Мирный, Б. И. Финн // А. С. Макаренко. – Львов : Издательство Львовского университета, 1959. – Кн. 4 – С. 104 – 116.
- Науменко Ф. І. А. С. Макаренко як дидакт / Ф. І. Науменко // Радянська школа. – 1967. – № 3. – С. 26 – 29.
- Науменко Ф. І. Больше внимания педагогическому наследию А. С. Макаренко / Ф. І. Науменко // А. С. Макаренко. – Львов : Издательство Львовского университета, 1969. – Кн. – 7. – С. 5 – 13.
- Науменко Ф. І. Макаренко про роль педагога у вихованні. – Львів: Вид-во Львівського університету, 1956. – 43 с.
- Науменко Ф. І. Педагогическая концепция А. С. Макаренко и актуальные вопросы советской педагогической науки / Ф. І. Науменко // Педагогическое наследие А. С. Макаренко – в жизнь (Материалы второй республиканской научно-практической конференции по вопросам творческого использования педагогического наследия А. С. Макаренко и опыта работы детских воспитательных учреждений МООН УССР и общеобразовательных школ Министерства просвещения УССР). – К., 1964. – Кн. 6. – С. 45 – 73.
- Окса Н. Н. Проблемы дидактики в педагогическом наследии А.С. Макаренко / Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук. / Н. Н. Окса. – Мелитополь, 1991. – 184 с.
- Паперна Г. О. Великий педагог сучасності / Г. О. Паперна, Ф. І. Науменко // А. С. Макаренкою – Львів : Видання ЛДУ, 1949. – С. 9 – 44.11. Паперна Г. Новатор радянської педагогіки / Г. О. Паперна, Ф. І. Науменко. – Л. : Вільна Україна, 1948. – 127 с.
- Рибачук І. Г. Дидактичні ідеї в педагогічній спадщині А. С. Макаренка [Електронний ресурс] / І. Г. Рибачук // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – 2014. – Вип. 8. – С. 153 – 156. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2014_8_47.pdf.
- Фролов А.А. А. С. Макаренко в СССР, России и мире: историография освоения и разработки его наследия (1939 – 2005 гг., критический анализ) / А. А. Фролов. – Н. Новгород : Изд-во Волго-Вятской академии государственной службы, 2006. – 417 с.

References

- Karpenchuk S. H. Makarenkoznawstvo v Ukraini : aspekty istorii, teorii, praktyky / S. H. Karpenchuk, M. M. Oksa. – Rivne : RDHU, 2008. – 494 s.
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, viddil rukopysiv, f. 148 (Naum), spr. 35 (Naumenko F. I. «Yz ystoriyy pedahohycheskoi mysly na Ukrainy» – frahment doslidzhennia (kin. 60-kh – poch. 70-kh rr.)), 122 ark.
- Lvivska natsionalna naukova biblioteka im. V. Stefanyka NAN Ukrainy, viddil rukopysiv, f. 148 (Naum), spr. 156 (Naumenko F. I. dotsent. Pedahohichnyi dosvid A. Makarenka. Kandydatska dysertatsiia), 386 ark.
- Мурный Y. Y., Ob obshchestvennom avtorytete shkoly rabochei molodezhy / Y. Y. Мурный, B. Y. Fyn // A. S. Makarenko. – Lvov : Yzdatelstvo Lvovskoho unyversyteta, 1959. – Kn. 4 – S. 104 – 116.
- Naumenko F. I. A. S. Makarenko yak dydakt / F. I. Naumenko // Radianska shkola. – 1967. – № 3. – S. 26 – 29.
- Naumenko F. Y. Bolshe vnemanyia pedahohycheskomu naslediyu A. S. Makarenko / F. Y. Naumenko // A. S. Makarenko. – Lvov : Yzdatelstvo Lvovskoho unyversyteta, 1969. – Kn. – 7. – S. 5 – 13.
- Naumenko F. I. Makarenko pro rol pedahoha u vykhovanni. – Lviv: Vyd-vo Lvivskoho universytetu, 1956. – 43 s.
- Naumenko F. Y. Pedahohycheskaia kontseptsiya A. S. Makarenko y aktualnye voprosy sovetsoi pedahohycheskoi nauky / F. Y. Naumenko // Pedahohycheskoe nasledye A. S. Makarenko – v zhyzn (Materyaly vtoroi respublykanskoj nauchno-praktycheskoi konferentsyy po voprosam tvorcheskoho yspolzovaniya pedahohycheskoho naslediya A. S. Makarenko y opyta raboty detskykh vospytatelnykh uchrezhdeniy MOOP USSR y obshcheobrazovatelnykh shkol Mynysterstva prosveshcheniya USSR). – K., 1964. – Kn. 6. – S. 45 – 73.

- Oksa N. N. Problemy dydaktyky v pedahohycheskom nasledyy A.S. Makarenko / Dysertatsiya na soyskanye uchenoi stepeny kandidata pedahohycheskykh nauk. / N. N. Oksa. – Melytopol, 1991. – 184 s.
- Paperna H. O. Velykyi pedahoh suchasnosti / H. O. Paperna, F. I. Naumenko // A. S. Makarenkoiu – Lviv : Vydannia LDU, 1949. – S. 9 – 44.11. Paperna H. Novator radianskoï pedahohiky / H. O. Paperna, F. I. Naumenko. – L. : Vilna Ukraina, 1948. – 127 s.
- Rybachuk I. H. Dydaktychni idei v pedahohichnii spadshchyni A. S. Makarenka [Elektronnyi resurs] / I. H. Rybachuk // Onovlennia zmistu, form ta metodiv navchannia i vykhovannia v zakladakh osvity. – 2014. – Vyp. 8. – S. 153 – 156. – Rezhym dostupu : http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Ozfm_2014_8_47.pdf.
- Frolov A.A. A. S. Makarenko v SSSR, Rossyy u myre: ystoryohrafiya osvoenyia y razrobotky eho nasledyia (1939 – 2005 hh., krytycheskyi analiz) / A. A. Frolov. – N. Novhorod : Yzd-vo Volho-Viatskoi akademyy hosudarstvennoi sluzhby, 2006. – 417 s.

KALAHURKA KH.

Lviv Ivan Franko National University, Ukraine

ANTON MAKARENKO'S PEDAGOGICAL SYSTEM IN FEDIR NAUMENKO'S SCIENTIFIC RECEPTION

The main directions of F. Naumenko's Makarenko studies are analyzed in the article. In particular, the scientist's researches of the personality of A. Makarenko as an educator-humanist, his views on the organization of the educational process, the creative use of Makarenko's experience in the practice of educational institutions are highlighted as well as it is paid attention to the content of didactic ideas. It turns out that, advocating a creative approach to the study of Makarenko ideas, F. Naumenko tried to avoid patterns, standard approaches to their use, opposed episodic, inconsistent implementation of these innovations into practice, which testified to the creative nature of the scientist-teacher, his desire for constant scientific search

Key words: *A. Makarenko's heritage, educator-innovator, educational system, didactic ideas, collective, creative use.*

Стаття надійшла до редакції 22.02.2018 р.

УДК 378.035.04:316.46]:33

ВАСИЛЬ КАРМАНЕНКО

Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі»

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ЯКОСТЕЙ У СТУДЕНТІВ ЕКОНОМІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

У статті проаналізовано тлумачення термінів «умови» та «педагогічні умови». Визначено значення і концептуальні положення педагогічних умов формування лідерських якостей у студентів економічних університетів. Виокремлено систему педагогічних умов формування лідерських якостей у студентів економічних університетів та акцентовано увагу на становленні лідерської управлінської парадигми шляхом організації тренінгової роботи.

Ключові слова: умова, педагогічні умови, лідерські якості студентів економічних університетів, відкрите освітнє середовище, особистісно-орієнтоване навчання, викладач закладу вищої освіти, тренінг

Постановка проблеми. Суспільно-політичні події в Україні та світі останніх років, глобалізаційні економічні й соціокультурні тенденції стали потужними каталізаторами зрушень у розвитку українського суспільства. Вони остаточно утвердили шлях подальшої демократизації та визначили необхідність розвитку принципово нових підходів до підготовки фахівців всіх сфер діяльності, особистісного й професійного позиціонування студента-випускника закладу вищої освіти.

Процеси модернізації освіти зобов'язують сьогодні цілеспрямовано оновлювати професійну підготовку фахівців економічних спеціальностей різного рівня, здатних усвідомлювати і приймати лідерський тип поведінки, який передбачає заміну сили і примусу як методів впливу на мотивацію, розвиток, прагнення самовдосконалення. Для цього майбутній випускник поряд з професійними компетенціями повинен оволодіти рядом лідерських якостей і компетенцій.

© В. Карманенко, 2018